

Abstract

The author presents an aspect poorly studied in our country: the history of Romanian culture in Bessarabia under the rules of Russian Empire (19th century - beginning the 20th). As a model approach of this subject is analysed the work of the historian Stefan Ciobanu (1883-1950), the first Bessarabian, member of the Romanian Academy.

The prof. Stefan Ciobanu wrote a monography and several studies about the Romanian culture in Bessarabia of this period. In the works is highlighted the conservation of essential spiritual values: Romanian language, orthodox faith, folklore, traditions, habits etc.

Keywords: the Romanian language, national school, books in first language, resistance through culture.

* * *

Acum o lună, la 28 februarie, s-au împlinit 65 de ani de la plecarea dintre noi a profesorului Ștefan Ciobanu (11/24 noiembrie 1883; Talmaz, județul Tighina – 28 februarie 1950; București). La acea dată nu mai era membru al Academiei Române, în urma restructurării, deși fusese, a doua oară, vicepreședinte al ei între 2 iunie 1944 și 12 august 1948 [1]. Activitatea sa de o viață fusese în legătură cu această nobilă instituție, fiind ales la 10 octombrie 1918 ca membru titular, pe când era, încă, profesor secundar la Chișinău, ca recunoaștere a activității sale științifice și a contribuției la înfăptuirea Marii Uniri de la 27 martie 1918. Omagierea sa este o profundă cinstire a ceea ce au însemnat marile sale acte de civism / patriotism integru / loial [2] și are rațiuni mai adânci decât cele biografice. Personalitatea sa nu a beneficiat încă de o cercetare monografică aprofundată, pe care vrem să credem că cercetătorii de la Chișinău o pregătesc. Evocarea mea este o contribuție la analiza unor aspecte ale operei sale.

Istoriografia culturii este parte componentă a istoriografiei generale a unui areal geografic sau a unui grup uman. Ea reconstituie istoria prin izvoare scrise, prin mărturiile orale, prin consemnarea propriilor experiențe ale autorului din epoca relatată. Istoriografia este oglinda intelectualității dintr-o epocă dată pentru că, mai mult decât alte categorii de sinteze, reflectă modul de interpretare a informației, perspectiva asupra problematicii proprii, dar și situarea comparativă în epocă. Istoriografia se definește, în abordarea ei subiectivă, prin pregătirea intelectuală a autorului, ca și prin informația pe care acesta se bazează și pe care o transmite altora.

Preocuparea pentru studiul „rezistenței prin cultură” a românilor din Basarabia, după 1812 [3], m-a determinat să-mi propun analiza scrierilor de până acum relative la aceeași problemă. Ne referim, de data aceasta, la **lucrările de după 1918**, care au valorificat, cu spirit științific, documentele de epocă și alte mărturii, folosind metode de cercetare moderne. Istoriografia se constituie pe baza informațiilor succesive despuierii mărturiilor din toate categoriile de izvoare, fie că provin de la cei care suferă consecințele actelor istorice, fie de la cei care le înfăptuiesc și beneficiază de rezultatele rapturilor teritoriale și de înstăpânirea asupra unor populații de alte etnii, pe care își propun să le deznaționalizeze și să le manipuleze după interesele stăpânitorului – economice, politice etc. de lungă durată. Considerăm că a existat o intenție perpetuă de manipulare a opiniei publice prin mărturiile oficiale ruse 1812-1918, așa după cum am constatat în cercetările noastre anterioare [4]. Basarabia a rezistat însă ca „o insulă de romanitate într-un ocean slav”, expresie uzitată, dar și sugestivă – de aceea o repet și eu –, pe care puterea țaristă a încercat permanent să o integreze în continuumul rus dominant.

Puterea acaparatoare este și integratoare. Iar integrarea se face, pervers, în condiții de normalitate, prin presiunea constantă de determinare a populației de a renunța la propria limbă și apoi la celelalte mărci ale identității, rezultate din obiceiuri, tradiții și manifestări ale credinței. Mirajul ascensiunii sociale doar prin cunoașterea limbii stăpânitorului și inducerea orizontului intelectual prin structura învățământului de a promova ideologia puterii sunt doar două dintre atuurile folosite. Considerăm că noțiunea „univers concentraționar” [5] caracterizează adecvat ambientul în care s-a aflat cultura românească în Basarabia în sec. al XIX-lea.

La sfârșitul sec. al XIX-lea a existat un reviriment al intelectualității din Basarabia prin tinerii care și-au făcut studiile superioare la Dorpat (zis și Iuriev, azi Tartu, Estonia), Kiev, la Odesa și la Sankt Petersburg. Ei s-au format în medii universitare în care ideile liberale ale Europei pătrunseseră încă de pe vremea Revoluției franceze, rodiseră în mediul științific și contribuiseră la organizarea asociațiilor, societăților, reuniunilor *Pro Fide et Patria*, în timp ce în Basarabia asemenea manifestări erau imediat reprimare. Inclusă din 1828 în gubernia Novorossia, ea a fost supravegheată cu vigoare sporită pentru ca nicio revendicare, de natură instituțională, culturală sau administrativă să nu dea acces basarabenilor la ridicarea propriei intelectualități și întărirea identității de neam și de limbă.

Într-un context de mare efervescență culturală, după 1918, Basarabia revenea în simfonia intelectuală românească, după ce fusese complet izolată un secol printr-o politică perfidă de absorbire, prin școală și mecanisme politice, a intelectualilor care se ridicau din această provincie românească, rusificată cu forța prin mutări de populație, prin școală, biserică și structura administrativ-juridică. Ea era și „o mare necunoscută”, totuși, pentru cercetătorii din „Vechiul Regat”, izolată prin limba fostului stăpânitor și alfabetul chirilic folosit pentru expresia românească.

În primele decenii ale sec. XX și după Unirea din 1918 în bibliografia românească lipseau studiile de sinteză despre Basarabia. Pentru a umple golul de informație au fost elaborate atât lucrări de „popularizare științifică” (în accepția superioară a termenului „popularizare”), cum este *Istoria Basarabiei* de Ion Nistor, din 1923, în care autorul explică că a renunțat deliberat la citirea izvoarelor pentru a o face accesibilă, folosindu-se însă de vasta literatură istorică pentru expunerea sa [6], cât și o altă categorie de lucrări, destinate specialiștilor, cu întreg aparatul critic.

Intelectualii basarabeni, licențiați ai unor universități din Rusia, au scris între cele două războaie sinteze reprezentative despre cultura românească din Basarabia în sec. al XIX-lea. Voi cita, în primul rând, pe cei mai reprezentativi: Ștefan Ciobanu, literat și istoric al culturii cu studii la Kiev; Alexandru Boldur, istoric, format la Sankt Petersburg; și N. Popovschi, istoric al bisericii din Basarabia, de asemenea cu studii la Kiev, contemporani cu alte multe personalități care alcătuiesc un panteon al intelectualității basarabene, care au lăsat cu toții moștenire roadele cercetărilor lor referitoare îndeosebi la provincia natală, dar nu numai.

Să începem prin a afirma importanța uneia dintre primele lucrări de anvergură de după Unire, *La continuité roumaine en Bessarabie*, 1920 a lui Ștefan Ciobanu, cu același impact ca și contribuția mai târzie a lui Al. Boldur [7], *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927, destinate să prezinte Europei izvoare de informare corecte asupra istoriei provinciei

românești și a locuitorilor ei. În 1941, un imens serviciu poporului român din Basarabia a făcut Victor Papacostea tipărind, în limba germană, lucrarea sa: *Bessarabien, rumnische Rechte und Leistungen* și, tot în 1941, Ștefan Ciobanu avea să elaboreze sintezele: *La Bessarabie. Sa population, son passé, sa culture*, Academia Română, etudes et recherches, XIII, București, și *Contribuția Basarabiei la dezvoltarea literaturii naționale*, în *Viața românească*, septembrie 1941.

Elaborarea în anii 1921-1922 a începutului lui 1923) a sintezei *Cultura românească din Basarabia sub stăpânirea rusă*, de către Ștefan Ciobanu, curajoasă în abordare și în formulări, poate fi situată în epocă prin referirea la stadiul cercetărilor în acest domeniu. Suntem înainte de perioada în care autorii consacrați ai studiilor de sinteză asupra culturii române, în genere, urmau să ajungă la tipărirea unor lucrări definitorii. În perspectivă comparată, imediat după 1918 Eugen Lovinescu (1881-1943) avea de argumentat, vehement, în suita de articole *Există o literatură română?* din *Sburătorul literar*, octombrie 1922, individualitatea literaturii naționale [8] și abia în 1924 tipărea primele două volume ale *Istoriei civilizației române moderne*. Mihail Dragomirescu (1868-1942), începea din 1920 seria de lucrări prin intermediul cărora respingea metoda istorică în literatură și urmărea să își impună sistemul estetic. Dumitru Caracostea (1879-1964) preda, la Facultatea de Litere din București, *Istoria literaturii române moderne*, dar publica lucrări focalizate pe anumite teme. Deși îi devansează, Ovid Densusianu (1873-1938) cu al său curs și cu lucrarea *Literatura română modernă* 1, 1920, nu avea tangențe, ca și ceilalți, cu problemele de cultură ale Basarabiei din sec. al XIX-lea. „Marea necunoscută” nu intra în vizorul lor.

Ștefan Ciobanu în lucrarea tipărită în 1923, *Cultura românească din Basarabia sub stăpânirea rusă*, se vădea înaintaș; nu existau opinii în literatura românească de specialitate pe care să le susțină sau să le infirme. El contrazicea sau cita autori ruși din sec. al XIX-lea ca martori, care, dacă nu erau de-a dreptul mincinoși, deformând realitatea, erau perfizi, pentru că evidențiau așa-zisele reforme ale statului rus, care însă favorizau doar propriile lor interese. Șt. Ciobanu făcea săpături de pionier și înfățișa, de multe ori, rezultatul brut al scoaterii la lumină a ceea ce era descifrat pentru prima dată de pe manuscrise (cărți, dosare etc.) păstrate de instituții sau de familii ori publicații din reviste, ale căror tiraje se risipiseră din neglijență. El a dat tonul și aprecierile ulterioare au fost, în mare măsură, ecoul caracterizărilor sale. Dacă analizele le-a făcut totdeauna detaliat, concluziile au fost deseori prea concise, în formulări didactice, fără nuanțele de care aprecierile literare, cu deosebire, au nevoie. Noi întrezărim, în această precauție de valorizare a culturii din propriul ținut, semnul unei timidități în fața culturii din vechiul regat și din Europa, care a determinat o modestie în aprecierile sale. Prețuirea, altfel spus, afirmarea propriei culturi identitare, a fost o cucerire „pas cu pas”, pornind de la identificarea (nominalizarea) șirului de mănuitori ai condeului în limba română maternă sub stăpânire străină, în lunga perioadă în care limbii române nu i se recunoștea dreptul la folosirea în școală, în actele administrativ-juridice (laice și bisericești), la folosirea în tipar a alfabetului latin. În manevrarea grosolană prin religia denumită „pravoslavnică”, a cărei expresie era impusă de către stăpânitori într-o variantă neînțeleasă (serviciul divin în limba slavă bisericească) și a relațiilor ierarhilor și a clerului alogen cu localnicii, care se făcea în limba stăpânitorului, cercetătorul a căutat să deslușească acele elemente de rezistență existente în limba română ca expresie vernaculară integrală a cultului ortodox încă de la sfârșitul sec. al XVII-lea [9]. Ștefan Ciobanu a făcut evident faptul că năzuința spre cultură a însemnat, în primul rând, o loialitate față de expresia primă și ultimă a identității – limba maternă. **Ștefan Ciobanu a prezentat documentat rolul formativ al școlii (ca și al cărților didactice și al celor bisericești), rolul publicațiilor periodice și al teatrului.**

Rămânerea în alfabet chirilic a culturii din Basarabia după 1862 (când a avut loc trecerea oficială la alfabetul latin în Principatele Române) a fost traumatizantă pentru vorbitorii captivi într-un univers care antrena opacifierea orizontului de cunoaștere. Mentalitatea populației autohtone a fost pervertită printr-o invazie copleșitoare de stereotipuri dirijate de marile centre țariste. Lupta pentru supraviețuire ca identitate diferită a fost, în esență, chiar dacă deseori mai puțin evidentă, o luptă pentru limba română atât în forma vernaculară, cât și în forma scrisă. Cultura română din Basarabia în sec. al XIX-lea s-a manifestat cu adevărat la tradiția normelor de folosire a limbii române unice, dar deseori fără resurse de a putea evita stereotipurile lexicale și sintactice slave. Păstrarea, prin tradiție neîntreruptă, a fondului lexical latin moștenit este mărturia reușitei, peste timp. Chiar aglomerarea, în anumite domenii, a lexicului curent de origine est-slavă nu a adus „deteriorarea” limbii, a cărei structură s-a perpetuat integral latină.

Indiscutabil că exercițiul științific în anii următori Unirii, mediul academic au influențat tot mai mult scrisul lui Ștefan Ciobanu și rafinarea stilului său. Specialitatea sa de istoric literar a prevalat din ce în ce mai mult asupra celei de istoric al culturii. A citi altfel, acum, lucrarea din 1923 *Cultura românească din Basarabia sub stăpânirea rusă*, făcând să vibreze alte sonorități, înseamnă a nuanța judecățile de valoare și a scoate în evidență trama ideatică a concepției sale despre cultură. Planul lucrării sale a fost determinat de condițiile cu totul speciale în care s-a aflat timp de un secol Basarabia, tocmai în secolul formării națiunilor, într-o izolare diabolică impusă de perpetua „sărmă ghimpată” de-a lungul Prutului. Voi reaminti doar faptul că membrii fondatori din Basarabia ai Societății Academice Române, lui Al. Hâjdeu și C. Stamati, nu li s-a permis să participe la nicio ședință a înaltului for. Dar, mai ales, înseamnă a vedea în lucrarea sa o foarte argumentată pledoarie pentru cunoașterea elementelor formatoare și constitutive ale culturii și anume, păstrarea limbii române ca marcă a identității, dar și marcă a personalității intelectualilor săi.

A citi altfel, înseamnă a observa că nu avusese modele, alte sinteze anterioare referitoare la cultura românească în genere. Modele nu pentru a-și organiza propria informație și sumarul, ci pentru termenii de comparație în aprecierea actelor de cultură, a raporturilor dintre diferitele manifestări culturale și referirea la spațiul european, care erau accesibile autorilor români, ce și-au tipărit însă ulterior lucrările. Pentru a ține dreapta cumpănă Ștefan Ciobanu a preferat să folosească tonul moderat.

Obiectul studiului este faptul de cultură, în manifestarea sa identitară, de aceea am reliefat latura filologică pe care, de fapt, Ștefan Ciobanu nu o favorizează printr-o analiză specială. Obiectele care au fost făcute de-a lungul anilor referitoare la considerațiile sale privitoare la scrierile literare au avut în vedere surdina pusă criteriului estetic. Însă densitatea faptelor de cultură și a personalităților menționate și/sau analizate constituie partea perenă din care s-au documentat apoi cei care au realizat selecții în virtutea altor criterii de analiză. Lucrarea din 1923 rămâne o realizare exemplară și prin epuizarea excerptării literaturii anterioare de specialitate, prin care transmite generațiilor viitoare acumulările din trecut.

Perenitatea sintezelor este relativă, în general. Ele sunt depășite, inexorabil, de informațiile care se acumulează de-a lungul anilor și care pot conduce spre noi viziuni asupra aceluiași subiecte. Sunt perene sintezele bazate pe informații inedite, care proiectează o viziune critică argumentată asupra literaturii anterioare, care au folosit elemente comparative pentru situarea temei discutate în epocă și în spațiul geopolitic și, mai ales, care epuizează problematica majoră, așa după cum se vădesc contribuțiile lui Ștefan Ciobanu.

Anexă: Printre noile dovezi despre viața românească din Basarabia, vă prezentăm schița inedită a cuvântării pe care Ștefan Ciobanu a ținut-o la înmormântarea lui Mateevici (13 august 1917), autograful său pe două foițe de agendă minuscule, 8,90 cm [10] :

„Cu mare dăruiri de finețe.

*Știința, românismul l-a pasionat, ca o artă mare.
Cercetător al trecutului nostru, activ și adânc.
El și-a dat socoteala de rolul nostru.
Noi am pierdut un stâlp puternic, în al cărui talent pusesem mare nădejde.
Mateevici era mai mult.
Un caracter și un suflet de elită.
Modest și lipsit de invidie, harnic și muncitor.
Mateevici ca traducător.
Atâtea manifestări.
În fața golului pe care l-a lăsat în sufletele noastre, stăm însă nemângâiați.”*

Abstract

Every librarian can become an innovative professional with the condition that he has an appropriate educational support and tools. The improving of the innovation management quality depends of the quality of innovative thinking. To realize this we should explore the perception's custom of the innovators. The successful innovators compromise the obsolete conventionality; pay attention to the emerging trends; use the human competencies; can identify the needs of users. If the librarians will develop the skills and competencies in order to pass from the obsolete conventionality and understand the emerging trends, if they can see the users needs, they could become innovators in their field.

Keywords: *innovators, innovation management, innovative thinking, emerging trends, users unspoken needs, the Municipala Library, learning through the innovation.*

* * *

Chiar și cail mai bătrâiori POT învăța trucuri noi. (Zicală veche)

Sunt optimistă cu privire la șansele BM „B.P. Hasdeu” de a-și menține inscripția „Inovatoare” pe blazon prin îmbunătățirea continuă a performanței în raport cu inovația. De-a lungul anilor, am demonstrat în mod repetat că bibliotecarii noștri sunt creativi și pot deveni inovatori, cu condiția să beneficieze de instrumentele și suportul educațional adecvate.

Deși, bibliotecile înțeleg din ce în ce mai mult că inovația constituie esența unei biblioteci, încă nu toate le oferă angajaților oportunitatea de a participa la un program de instruire, menit să le cultive abilitățile inovatoare. Desigur, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” încearcă să caute căi, să stimuleze ideile, să asigure investiții (mici sau mai mari) pentru punerea în practică a noilor idei (gratificarea pentru inovație cu diplome; mai puțin premii), dar în absența unui cadru de inovatori bine pregătiți și extrem de competenți, o mare parte din investiția făcută în aceste elemente de facilitare a inovației se irosește... (pentru că sunt cu totul precare și puține instrumente utilizate în managementul oportunităților).

Totuși, la BM au fost multe activități de facilitare a inovației. Dar – luate separat – unitățile de structură, nu toate fac mare treabă... Dacă am întreba cât timp au perseverat, în medie, pentru inovarea activității? Răspunsul ar fi: nu prea multe activități, nu pentru mult timp și nu cu prea mare efort...

Răspunsul justifică faptul că foarte puține biblioteci investesc în abilitățile inovatoare ale angajaților lor. O explicație pentru această neglijentă atitudine este că directorii susțin un fel de *apartheid împotriva inovației*. Supoziția lor că nu toți oamenii sunt creativi, dar toți angajații fac față multor lucruri interesante, ascultând sugestiile manageriale și, astfel, făcând progrese treptate. Așa ceva nu poate avea loc la BM „B.P. Hasdeu”. Nu e din peisajul nostru, nu-i din strategia, misiunea, viziunea și valorile noastre.

Prin Ziua FedEx și prin Modulul *hvățăm concepte inovatoare* am încercat să încurajăm, să stimulăm bibliotecile să investească într-un program sistematic de instruire în domeniul inovației, gândit să se desfășoare într-un circuit ca să ajungă până la ultimul bibliotecar angajat. Nu a funcționat însă așa cum l-am considerat. Nu toți au putut replica cunoștințele, conținutul conceptelor inovatoare altora. Concluzia, trasă din analiza eșecului implementării modulului, este că angajații noștri trebuie mai întâi să învețe a fi formatori, facilitatori, toți până la unul. Acum prin Cafeneaua biblioteconomică „Chindii profesionale” am încercat să încurajăm, să stimulăm același model, dar mai lejer, mai accesibil. Oricum, nici „Chindiile profesionale” nu pot să cuprindă întreaga echipă de la BM.

În inovație contează, în egală măsură, atât cantitatea, cât și calitatea, iar pentru a îmbunătăți calitatea managementului inovației în bibliotecă „trebuie să îmbunătățim calitatea gândirii inovatoare”!¹

Ca să înțelegem cum să îmbunătățim calitatea managementului inovațional, trebuie să umblăm pe la obiceiurile perceptuale ale inovatorilor de succes. Prin ce se deosebesc de noi inovatorii de succes? Prin: **(1)** au anumite perspective asupra lumii, care reliefează cât se poate de clar noile oportunități; **(2)** și-au dezvoltat, adesea accidental, un set de obiceiuri perceptuale care le permit să pătrundă atmosfera cețoasă a lui „ce este”, întrezărind „ce ar putea fi”. Cum fac aceste lucruri? Fiind atenți la patru lucruri care, de obicei, trec neobservate, spune Gary Hamel.

Primul este *convenționalismul învechit*. Inovatorul de succes subminează convingerile – pe care toată lumea le consideră imuabile – vechile principii ce îi orbesc pe actorii domeniului biblioteconomic, împiedicându-i să descopere noi modalități de a-și desfășura activitatea. Modelele mentale ale domeniului tind să comodifice – citim aceleași reviste profesionale, mergem la aceleași conferințe biblioteconomice, ne întâlnim în aceleași ședințe profesionale, discutăm aceleași subiecte... Și așa, în timp, provocările intelectuale ale domeniului ajung să se bâhlescă.

Succesul e de vină, succesul accelerează acest proces. În timp, practicile-model, devin în aceste vremuri de schimbări năucitoare (ca vitează) obiceiuri, cu alte cuvinte se fosilizază creând oportunități pentru biblioteci mai abile, mai atente, mai puțin convenționale, să inventeze ceva, să schimbe ceva, să adapteze ceva, să importe ceva din alte domenii. Un astfel de rebel a fost în ultimii 24 de ani BM. Pe contul fosilizării activității restului bibliotecilor și-a construit succesul inovațional.

Inovatorii se opun stării de fapt prin natura lor, spune Gary Hamel. Cu instruire și puțin exercițiu, toți bibliotecarii pot învăța cum să submineze vechile atitudini, reguli, metode. Un prim exercițiu este autoevaluarea. Prin acest exercițiu, provocăm declanșarea instinctelor rebele ale echipei noastre. Formula e simplă de tot. Răspundeți la două întrebări, la fel, simple de tot:

Prin ce se diferențiază modelul Dvs. de activitate de acela al bibliotecii raionale din Telenești, de acela al Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”? În ce măsură sunt nediferențiate sau asemănătoare valorile, serviciile, animațiile cu publicul, inovațiile?...

Ce aspecte ale modelului Dvs. de activitate au rămas neschimbate în ultimii cinci ani?

În cazul în care identificați similitudini, întrebați-vă dacă aceasta se bazează cunva pe vreo lege inviolabilă a domeniului sau este, pur și simplu, un fel de devotament profesional față de lucrurile deja existente.

O autoevaluare sinceră, prin comparație cu alte biblioteci, care va scoate în față multe lucruri asemănătoare, nu este pe placul bibliotecarilor noștri. Cu certitudine afirm că acest exercițiu va declanșa nemulțumire și va genera acțiuni imediate la cei activi și chiar îi va mișca și pe cei reacționari.

Alt aspect la care bibliotecarii nu sunt atenți îl constituie tendințele – nu sunt urmărite, nici apreciate de parcă acestea apar și lasă-le să se dezvolte în alte părți, nu la noi.

Inovatorii sunt foarte atenți la tendințele emergente, la discontinuitățile în stadiu de formare, care au potențialul de a revigora vechile activități sau de a crea unele noi. Inovatorii adevărați sunt foarte atenți la lucrurile mărunte care sunt deja în schimbare, dar care au fost trecute cu vederea sau ignorate de către stâlpii domeniului sau ai bibliotecii. Inovatorii sunt mereu în căutarea discontinuităților emergente – în tehnologie, reglementare, stil de viață, valori și geopolitică – care ar putea fi utilizate în scopul răsturnării vechilor cutume, structuri ale domeniului. Pentru a reuși acest lucru nu este nevoie să umblăm pe la prezicători sau, mai științific – nu e cazul să cerem sfatul viiturologilor. Pur și simplu, este necesar să fim mai atenți, iar observația să ne fie exercițiul permanent ca să nu ratăm situații pe care alte instituții similare nici măcar nu le sesizează. Exploatarea avantajelor unei tendințe emergente plasează biblioteca mult înaintea altora.

Un exemplu. De peste două decenii era evident că avea să survină o schimbare majoră în modul în care oamenii consumă cultura, video media, tehnologia... Ne confruntăm și acum cu... Au reușit bibliotecile care s-au orientat spre internet... Într-o lume a schimbărilor radicale, bibliotecile care nu reușesc să exploateze discontinuitățile sau care ezită, deoarece și-ar putea pune în pericol mult iubitul model de activitate, sfârșesc prin a fi abandonate de cititori / utilizatori.

Prin urmare, cum îi ajutăm pe oameni să descopere semnele schimbării? Determinându-i să intre în contact cu avangarda, pentru a se afla față-n față cu viitorul... ceea ce facem noi – activități inovative, invitația unor experți ai domeniului, oameni distincți din alte domenii, conferințe, schimburi profesionale, instruire, instruire, instruire, lectură. *Citiți o carte pe săptămână*, ne îndeamnă creativul Sorin Trâncă.²

Bibliotecarii recunosc discontinuitățile târziu, când faptul este împlinit și devine greu de remorcat... Din experiență pot spune că noi, bibliotecarii, putem să ne îndreptăm atenția asupra discontinuităților potențiale importante fiind atenți la cultură, politică, tehnologie, cărți citite, emisiuni văzute sau fenomene trăite în ultimul timp și analizând care dintre acestea ne-au surprins, ne-au uimit, ne-au întristat... Cultura, tehnologia, literatura, politica și economia sunt domenii care influențează negativ sau pozitiv, direct și fundamental sau tangențial și superficial activitatea noastră.

Dacă am fi atenți, am observa, cu referire la ultimele trei luni, că consumul de cultură e în descreștere dramatică – teatrele, muzeele, bibliotecile sunt pustii, bisericile au mai puțini enoriași – oamenii nu mai merg unde știu la ce se așteaptă, oamenii plătesc, dar merg unde-i interesant, incitant, unde-i surprinde ceva, unde consumi fără să îți cont de reguli, unde intri și te așezi fără să fii oprit la ușă, fără să arăți permisul, fără să-l scaneze, fără să se înscrie în liste – unde se simt liber. A analizat cineva această situație, traducând-o pentru domeniul nostru? Pentru biblioteca sa? Care dintre aceste lucruri sunt ieșite din comun? Ați observat că aceste tendințe se măresc, se accelerează? Ați observat că cineva, undeva, constituie o piață – un teatru inovator, un muzeu, Tucano-café, care oferă și cărți, Propaganda-café, care organizează lansări de cărți, conferințe publice, ateliere experimentale, afacerile se dezvoltă, dar explodează în biblioteci? Dacă am face remove, când și cum trebuiau să reacționeze bibliotecile? Dacă am da filmul înainte, care ar fi rezultatul acestor discontinuități? Ce reacții în lanț ar putea declanșa? Dar nimeni din domeniul bibliotecar nu a observat sau, dacă le-au observat, s-au făcut că nu observă aceste discontinuități? Care dintre aceste discontinuități nu au devenit încă subiect de conversație în domeniul bibliotecar? Nici una. Care dintre ele au lipsit de pe ordinea de zi la ultima întrunire profesională a domeniului la care ați participat? Toate.

Dacă bibliotecarii ar fi atenți la ce se petrece în lume, ar remarca mai multe discontinuități, în genere, în dezvoltare umană, nu neapărat în domeniul profesional. Dacă bibliotecarii și-ar pune întrebarea *În ce fel am putea exploata aceste discontinuități în beneficiul bibliotecii, activității*, și-ar dezvolta abilitatea de a înțelege mai bine tendințele domeniului, tendințele generale de dezvoltare societală și reacția de a răspunde cu acțiuni la șansele generate de tendințele emergente.

Un alt aspect important îl constituie competențele și activele subexploatate.

Biblioteca este un pachet de competențe și active care, reorientate, înnoite, pot asigura platforma pentru inovație și dezvoltare. Inovația nu are sorți de izbândă dacă biblioteca se identifică cu ceea ce face, nu cu ceea ce știe sau deține, dacă percepția de sine se construiește în jurul produselor, tehnologiilor, nu în jurul competențelor de bază și al activelor strategice. Am mai vorbit despre aceasta, dar repetăm: pentru a inova, trebuie să ne percepem biblioteca sub forma unui portofoliu de abilități și active, care – recombinate – pot asigura apariția produselor, serviciilor noi.

Noi, la BM, am abordat activele și competențele bibliotecarilor noștri într-un atelier *Ziua talentelor*, printr-o sărbătoare instituțională *Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” are talente*, prin care am încercat să descoperim valorile ascunse ale bibliotecii, să recunoaștem că avem talente. Am demonstrat că avem talente, că suntem o bibliotecă talentată. Dar demonstrăm talent atunci când este cazul să ne reconfigurăm competențele în noi moduri? Nu prea...

Bibliotecarii au nevoie de un exercițiu zilnic, punându-și întrebări ca: (a) ce abilități și active deținem?; (b) care sunt (1) relativ unice și (2) importante pentru a crea valoare pentru utilizatori?; (c) unde altundeva ar putea aceste abilități și active spori valoarea activității noastre, a bibliotecii în general?; (d) cum ar putea fi folosite ca elemente capabile să schimbe radical lucrurile în activitatea noastră, în domeniul nostru profesional?

Întrebarea legată de modul în care se poate exploata resursa strategică deținută de bibliotecă poate fi pusă și invers. Închipuți-vă că Apple, precum acum Bill Gates prin *Novateca*, se hotărăște să ne reinventeze biblioteca, domeniul de activitate, cum am folosi competențele și activele acestora pentru a realiza reinventarea / revitalizarea / modernizarea și ce am avea de câștigat prin încheierea unui parteneriat cu „Apple”?

În măsura în care bibliotecarii vor învăța să își perceapă propria bibliotecă din această perspectivă, în aceeași măsură oportunitățile pentru inovație se vor multiplica.

Identificarea nevoilor nerostite

Inovatorii se pricep să identifice inconvenientele, obstacolele și neplăcerile pe care utilizatorii ajung să le considere firești și pe care majoritatea veteranilor domeniului le ignoră în mare măsură. Am mai vorbit despre aceasta la atelierul *Loializarea utilizatorilor*.³

Scopul inovației este să-ți uimești utilizatorii cu ceva pe care nu și l-ar fi putut imagina niciodată. Ce lucruri intră în această categorie în cazul Dvs.? Am discutat mai detaliat la atelierul „Conceptul WOW”⁴. Pentru a-i uimi cu lucruri neașteptate trebuie, mai întâi, să le cunoști / să le descoperi nevoile nerostite. Utilizatorii au și ei neconvenționalismul lor. Întrebați ce vor, și vom înțelege că nu sunt prea dispuși să ne relateze multe sau lucruri care contează. Exemplu:

Ar trebui să-i observăm îndelung, îndeaproape, apoi să discutăm, să reflectăm, să comparăm cu ceea ce am colectat din boxa de idei, din sondaje, focus-grupuri, ceea ce am aflat. Avem o relație simplă, afectuoasă, indiferentă? Complicăm lucrurile prin reguli rigide, prin neatenție? Tratăm utilizatorii ca pe niște numere sau ca pe niște oameni cu nevoi culturale, informaționale, educaționale? Rezolvăm noi problemele sau îi lăsăm să se descurce singuri?

O abilitate esențială în exercițiul cunoașterii nevoilor nerostite este măiestria de a citi starea emoțională a utilizatorilor în momentul utilizării serviciilor noastre. E un exemplu demn de urmat, inițiativa Bibliotecii Publice de Drept din Săptămâna

creativității și inovației. O săptămână, Biblioteca Publică de Drept desfășoară un exercițiu de colectare a feedbackului de la utilizatori – anume starea spirituală cu care părăsesc biblioteca după utilizare. Și-au ales o modalitate modernă îmbinând simbolurile și descrierea. Utilizați practica „Chindiiilor profesionale” de colectare a feedbackului... E un exercițiu simplu – rugați utilizatorii să scrie starea în care s-au aflat utilizând biblioteca Dvs. pe un flipchart. Sau altfel – rugați utilizatorii să identifice un produs sau un serviciu care le-a modificat semnificativ așteptările – ceva care i-a făcut să spună: „Uau! E uimitor!” Cei mai mulți dintre bibliotecarii noștri pot foarte bine citi stările emoționale ale utilizatorilor. O spun cu certitudinea bazată pe spiciurile colectate de la atelierul „Loalizarea utilizatorului” de la Follow-up FedEx@Hasdeu⁵ și de la Cafeneaua publică „Povestea eșecului”.⁶

Avem nevoie să reconfigurăm experiența utilizatorului, astfel încât aceasta să producă uimire. Bibliotecarii BM au fost instruiți să genereze idei prin care să surprindă utilizatorul⁷, să descopere și să exploateze analogii din alte domenii de activitate.

În turneele legate de instruire și cotrainig am discutat cu sute de bibliotecari. Nu toți aveau pregătirea și studiile necesare, nu toți erau talentați. Erau bibliotecari obișnuiți. Dar cu toții își dezvoltaseră abilități perceptuale care i-au ajutat să vadă dincolo de ceea ce vedeau alții, să acorde multă atenție stărilor emoționale a utilizatorilor, emoțiilor declanșate de utilizarea bibliotecii, de satisfacția lor. Anume această abilitate le-a ajutat să construiască relații prietenoase, de încredere cu utilizatorii, transformând biblioteca în locul atractiv, confident, locul care răspunde necesităților și stărilor emotive ale utilizatorilor. Ei fără instruire, intuitiv, pasionați de bibliotecă și utilizatori, au internalizat abilitățile de a afla nevoile nerostite.

Primul și cel mai important pas pentru noi, hotărâți să ne dezvoltăm capacitatea de a inova continuu, este să învățăm să percepem lumea din jur cu alți ochi. Facem acest lucru. Facem acest lucru la fiecare instruire, la fiecare ședință a „Chindiiilor profesionale” cu speranța că într-o zi toți angajații noștri vor deveni inovatori.

Referințe bibliografice

1. HAMEL, Gary. *Ce mai contează acum?* București: Publica, 2011.
2. KULIKOVSKI, Lidia. *Instruire pentru inovație la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”*. În: BiblioPolis. 2014, 52, 2, 11-14.
3. KULIKOVSKI, Lidia. *FedEx@Hasdeu – instrumentul inovator de stimulare și încurajare a inovației a fost validat: impactul cifric, social și profesional*. În: BiblioPolis. 2014, 54, 4, 115-120.
4. KULIKOVSKI, Lidia. *Loalizarea / fidelizarea utilizatorului*. În: BiblioPolis. 2014, 53, 3, 11-19.
5. KULIKOVSKI, Lidia. *Munca noastră-i teatru, iar tot ce facem e spectacol*. În: BiblioPolis. 2014, 52, 2, 17-25.
6. KULIKOVSKI, Lidia. *Paradigma designului în activitatea biblioteconomică*. În: BiblioPolis. 2014, 51, 1, 16-70.
7. TRÂNCĂ, Sorin. *Brief*. București, Publica, 2014, 224 p.

¹ HAMEL, Gary. *Ce mai contează acum?* București: Publica, 2011, p. 105.

² TRÂNCĂ, Sorin. *Brief*. București, Publica, 2014, p. 52.

³ Atelierul *Loalizarea utilizatorilor*, din mai 2014, la Biblioteca „Onisifor Ghibu”. Materialul utilizat la acest atelier a fost publicat în revista *BiblioPolis*.

⁴ Atelierul consacrat conceptului WOW, februarie 2014, publicat în revista *BiblioPolis*.

⁵ Din urătura pesimistului... fapt ce confirmă că bibliotecarii cunosc necesitățile exprimate și cele nerostite ale utilizatorilor.

⁶ A avut loc la 16 aprilie, curent.

⁷ Conceptul WOW, experiențializarea.

Referințe bibliografice

- [1] A fost repus în drepturi ca membru titular al Academiei Române la 3 iulie 1990, apud Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-1996. Mic dicționar*. Fundația Academică „Petre Andrei”, Iași: Editura A92, 1996, p. 78.
- [2] A fost exemplară atitudinea lui Ștefan Ciobanu la Consiliul de Coroană din 26/27 iunie 1940.
- [3] Zamfira Mihail, *Rezistența prin cultură în Basarabia în sec. al XIX-lea*, în *Lucrările Simpozionului Internațional*, Iași, 19-21 sept. 2007. Români majoritari, români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice, Iași: Ed. Alfa, 2007, p. 271-289.
- [4] *Vezi Acte în limba română din Basarabia (1812-1830), precedate de Bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia*, de Paul Mihail și Zamfira Mihail, Editura Academiei Române, București, 1993; Zamfira Mihail, *Diffuzarea oficială a știrilor și opțiunea românească (1789-1820)*, în: *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluente*. Coord. Alexandru Duțu. București, 1994, p. 51-72 și 69-171, 181-194, 252-271; Idem, *Limba română în scrieri parenetice din Basarabia (1812-1865)*, București: Editura România de Măine, 2001.
- [5] Nu am identificat cine este autorul acestei expresii, dar ea circulă în media de mai multe decenii.
- [6] Cf. Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Chișinău: Ed. Cartea Moldovenească, 1991, p. 5 (reeditare identică a ediției a III-a, Cernăuți, 1923).
- [7] În *Enciclopedia istoriografiei românești*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 67-68, a putut fi citată doar această lucrare referitoare la Basarabia, și numai pentru că apăruse la Paris.
- [8] *Vezi Dicționarul general al literaturii române*, vol. L-O, București, 2005, p. 96 (art. de Eugen Simion).
- [9] Mulțimea manuscriselor în limba română copiate în Basarabia reprezintă dovada nemijlocită a rezistenței (vezi Zamfira Mihail, *Norma unică a limbii române din Basarabia, 1812-1918*, în: *Lucrările Sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură*, 27 martie 2003, București: Ed. Academiei Române, 2004, p. 155-178) și retipăririle cărților bisericești românești.
- [10] Se păstrează în arhiva Paul Mihail, datorite de Ștefan Ciobanu fostului său student și apoi colaborator la Direcția Monumentelor Istorice, despărțământul Basarabia.

(<http://www.romaniidinjurulromaniei.ro/articole-blog/1702/istoriografia-despre-cultura-romaneasca-in-basarabia-in-sec-al-xix-lea-stefan-ciobanu>)

Dr. Zamfira MIHAIL,

Institutul de studii sud-est europene al Academiei Române, București